

УДК 356 –042.12(421)

ВОЛОДИМИР ІЩЕНКО

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка

**ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

У статті розглядається проблема формування готовності до професійного самовдосконалення студентів. Розкриваються основні шляхи досягнення даного явища та перспективи, що розкриваються перед майбутнім педагогом та національною освітою загалом в зв'язку з досягненням високого рівня самовдосконалення та саморозвитку майбутніми фахівцями.

***Ключові слова:** готовність до професійної діяльності, компоненти системи підготовки, майбутній педагог, педагогічні умови успішності підготовки, професійна підготовка, професійне самовдосконалення, критерії сформованої готовності, рівні сформованої готовності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. З процесом демократизації суспільства творча самостійність особистості все більшою мірою стає потребою, що пов'язана з постійною необхідністю його загальної і спеціальної освіченості. Перехід до ринку, конкурентоспроможність

виробництва в ринкових умовах, нові вимоги до працевлаштування багато в чому залежать від здатності й готовності людини до професійної діяльності, розвинутих умінь і готовності вирішувати соціально-психологічні, економічні та науково-технічні завдання, впроваджувати й освоювати нову техніку, технологію. Це потребує від людини цілеспрямованих, енергійних зусиль і здатності переборювати сформовані стереотипи, підходи в підвищенні своєї професійної компетентності, а також відносно власного інтелекту в самоосвіті, своїх професійних та особистісних якостей.

У зв'язку з означеним, доцільність даної теми цілеспрямованого формування готовності до професійного самовдосконалення у студентів ВНЗ обумовлена об'єктивною потребою суспільства в підготовці конкурентоздатних фахівців педагогічних спеціальностей, забезпеченні високої якості освіти й визначається необхідністю здійснення цілісного комплексного аналізу підготовки студентів вищих навчальних закладів до професійного самовдосконалення, спрямованого на розробку й обґрунтування його ефективної організації на основі визначення її специфічності порівняно з навчальним процесом, який відбувається в сучасній вищій педагогічній школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд цих питань, їх обґрунтування знаходимо в працях видатних мислителів і педагогів різних епох (М. Бердяєв, А. Дістервег, І. Кант, П. Каптерев, Я. Коменський, М. Ломоносов, А. Макаренко, М. Пирогов, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський, С. Франк та ін.). Варто зауважити, що сьогоdnішній етап розробки проблеми підготовки до професійного самовдосконалення дозволить розвинути: концептуальні засади підготовки сучасних педагогічних кадрів різного профілю, які обґрунтовані в працях В. Журавського, О. Коваленко, М. Лазарева, Е. Лузик, В. Манько, С. Моторної, Ю. Нагірного, В. Олексенко, О. Романовського, А. Слободянюка, П. Стефаненко, І. Хом'юк, А. Чучаліна, В. Шило, П. Яковишина та ін.; концептуальні засади професійної підготовки фахівців у вищій школі, що розкриваються в працях А. Алексюка, Л. Барановської, В. Бондаря, В. Буряка, М. Васильєвої, Г. Васяновича, О. Глузмана, Р. Гуревича, С. Єрмакова, В. Козакова, О. Коцур, М. Лещенко, В. Лозовецької, О. Микитюка, М. Подберезького, В. Петрук, О. Попової, В. Шпак, В. Ягупова та інших учених. Винайдення нових шляхів розв'язання даної проблеми сьогодні безпосередньо пов'язуємо з вирішенням стратегічних завдань вітчизняної освіти в контексті вимог Болонського процесу (В. Андрущенко, І. Бех, В. Биков, І. Вакарчук, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін, З. Курлянд, В. Лозова, В. Луговий, О. Мещанінов, Н. Ничкало, В. Олійник, І. Прокопенко, С. Сисоєва, Л. Товажнянський та ін.). Виходячи з того, що дослідження теоретичних і практичних аспектів підготовки майбутніх учителів до професійного самовдосконалення, визначення організаційно-методичних умов системи підготовки мають відбуватися із урахуванням: ідеї визнання унікальності й цінності особистості студента, який має бути суб'єктом освітнього процесу (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Бех, О. Бодальов,

С. Гончаренко, М. Євтух, В. Лозова, О. Савченко, А. Сущенко, Т. Сущенко, А. Троцько, Л. Хомич та ін.); положень формування культурної особистості з урахуванням її потреб та інтересів, узгоджене з потребами суспільства (В. Алфімов, Є. Барбіна, А. Бойко, М. Букач, Л. Вовк, О. Дубасенюк, С. Золотухіна, О. Іонова, О. Кузнецова, О. Пехота, О. Пономарьов та ін.); пріоритетних цілей у підготовці майбутнього висококваліфікованого фахівця, спроможного у своїй професійній діяльності до самоактуалізації, самореалізації, самоуправління й самовдосконалення, що розкриваються в працях А. Андреева, Н. Волкової, В. Гриньової, В. Євдокимова, І. Зязюна, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, Л. Нечепоренко, В. Радула, Л. Рибалки та інших учених.

Мета статті - виявити вплив реалізації розробленої системи підготовки на її кінцевий результат – сформованість готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз проблеми підготовки студентів до професійного самовдосконалення в педагогічній теорії та практиці діяльності вищих навчальних закладів України та зарубіжних країн засвідчив, що значна увага приділяється вивченню методологічних, теоретичних, методичних аспектів підготовки майбутнього педагога. Незважаючи на світовий досвід, професійна підготовка майбутнього вчителя до професійного самовдосконалення не набула комплексного, системного висвітлення на початку XXI століття. Вивчення світових тенденцій і узагальнення зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутнього педагога (у Великій Британії, Латвії Німеччині, Нідерландах, Республіці Польща, Франції, Фінляндії, США, Чехії тощо), сприяло виявленню найбільш вагомих ідей, що раціонально упроваджували у вищих навчальних закладах України. Серед них найбільш доцільними є: розробка державних, галузевих стандартів вищої педагогічної освіти на основі компететнісного підходу; використання різних траєкторій професійної багатопрофільної підготовки бакалаврів, спеціалістів, магістрів за паралельними, послідовними, інтегрованими, комбінованими моделями; диверсифікація освітньо-професійних програм поєднання ступеня з двох спеціальностей або двох галузей знань; формування змісту на основі міждисциплінарної інтеграції, фундаменталізації, професіоналізації, модульності та кредитного виміру якості. Аналіз теоретико-гносеологічних знань свідчить, що професійний саморозвиток є інтегративним творчим процесом свідомого особистісного становлення, у результаті якого відбувається формування мотиваційної, когнітивної, ціннісної та діяльнісної сфер фахівця; професійно-особистісний саморозвиток здійснюється за допомогою механізмів самопізнання, самоорганізації, самоосвіти, самооцінки, саморегуляції, як прагнення до самоактуалізації на основі розвитку професійного мислення, реалізації творчого потенціалу, різноманітних форм дослідницької діяльності та інших способів інтенсифікації цього процесу; самовдосконалення є найважливішим шляхом формування себе не тільки як професіонала, а перш за все як особистості, розвитку своїх здібностей, набуття знань і вмінь.

Початок наукового осмислення проблеми менеджменту у вітчизняній управлінській та соціологічній літературі можна віднести до середині 90-х років. В одній з перших публікацій на цю тему В. Карпичева була зроблена спроба "введення в проблему" самоменеджменту, висунуті на обговорення деякі контури моделі самоменеджменту. Дещо раніше поняття "самоменеджмент" було введено в науковий обіг Л. Зайверта, керівником Інституту раціонального використання часу в Німеччині. Інтерес до цієї проблеми не випадковий. Він обумовлений логікою розвитку управлінських знань. Самоменеджмент як новий напрямок у сучасному менеджменті виник, як вже говорилося раніше, у відповідь на зміни в управлінській ситуації у світі: зростання масштабів і динамізм змін у підприємстві та бізнесі вимагають від менеджерів освоєння нових підходів і навичок управління, боротьби з можливістю власного відставання, безперервності саморозвитку; наростання невизначеності, тиску і напруженості в різних формах життєдіяльності і пов'язаних з цим стресів вимагають від менеджерів вміння керувати собою; перетворення творчого потенціалу працівника в найцінніший капітал організації висуває вимогу збереження і розвитку цього потенціалу, в тому числі і самими працівниками.

Вичерпання можливостей багатьох традиційних шкіл і методів управління ставить менеджерів перед необхідністю освоєння сучасних управлінських прийомів переоцінки свого потенціалу і роботи над його розвитком.

Як бачимо, зміни, що сталися, підвищують вимоги до управлінського персоналу, його професіоналізму, навчання та перепідготовки.

Безсумнівно, мають рацію німецькі дослідники проблем практичного менеджменту і ділової кар'єри Бербель і Хайнц Швальбе, які стверджують: "Щоб домогтися успіху, потрібно вміти управляти собою". Саме потреба в мотивації творчого потенціалу кожного працівника і неможливість задовольнити її в рамках традиційного менеджменту викликали до життя процес соціологізування і психологізації менеджменту, на хвилі якого і виник напрямок самоменеджменту, що відкриває перспективи для дослідження і практичної реалізації індивідуальної ділової кар'єри.

В управлінській літературі останніх років з'явилися видання з теорії та практики самоменеджменту, проаналізовані з точки зору їх корисності для здійснення ефективної ділової кар'єри.

Підготовка майбутнього педагога до професійного самовдосконалення характеризується системною цілісністю, динамічністю, системоутворюючими зв'язками, суб'єкт-суб'єктним характером взаємодії, керованістю та самокерованістю в процесі навчання інтегрованої підготовки. У результаті особа здобуває освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, магістра, в неї формується готовність до особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення.

Теоретико-методичну концепцію формування готовності до професійного самовдосконалення студентів ВНЗ створено на основі органічного поєднання паралельних процесів: внутрішньовузівської

теоретико-методичної підготовки викладачів і студентів до особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення та педагогічної підтримки суб'єктів освітнього процесу до особистісно-професійного самовдосконалення в підготовці в умовах ВНЗ. Цілеспрямоване формування готовності до особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення в майбутніх вчителів сприяє підвищенню якості їхньої професійної підготовки, формуванню мобільності, конкурентоздатності на ринку праці. Концепція ґрунтується на розумінні сформованості у студентів рівня готовності до професійного самовдосконалення як невід'ємного складника особистісно-професійної характеристики майбутнього педагога, його професійної компетентності, професійної майстерності, професіоналізму. Концепція підготовки майбутніх вчителів до професійного самовдосконалення ґрунтується на таких положеннях: особистість студента ВНЗ розглядається як суб'єкт професійного розвитку, який має відбуватися з урахуванням інтересів, переконань і здібностей, а також за узгодженням цих інтересів з потребами суспільства; професійне самовдосконалення є найважливішим шляхом формування себе не тільки як професіонала, а перш за все як особистості, розвитку своїх здібностей, набуття знань і вмінь, успішність його формування може відбуватися тільки за умов забезпечення ефективної стійкої педагогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу; професійне самовдосконалення майбутнього вчителя - процес інтеграції особистісного і професійного складників професійного зростання студента ВНЗ від початкового рівня готовності до майбутньої професійної діяльності – до нового рівня через формування відповідних знань і вмінь, які уможливають повне розкриття його мотиваційного, когнітивно-операційного та особистісно-діяльнісного компонентів.

Досягнення високого рівня сформованої готовності студента ВНЗ до професійного самовдосконалення відбувається у разі забезпечення необхідних і достатніх психолого-педагогічних умов та запровадження інтеграційного підходу щодо вибору змісту навчання, засобів, форм і методів навчання, а також ґрунтується на прагненні кожної особистості до самореалізації.

Доведено, що професійне самовдосконалення є найважливішим складником професійної підготовки майбутнього вчителя, що забезпечує його мобільність і конкурентоздатність на сучасному й майбутньому ринку праці, дозволяє найбільш повно розкрити свій особистісно-професійний потенціал у професійній діяльності, спираючись на загальнопедагогічні та спеціальні знання, уміння і навички.

Професійне самовдосконалення є системою, інтегративною єдністю таких структурних компонентів: особистісного, змістовно-операційного та рефлексивного компонентів, які діалектично пов'язані між собою. Динаміка їх розвитку залежить від цілеспрямованості та інтенсивності впливу на них, створення відповідного освітнього середовища, психолого-педагогічних умов, урахування особистих потреб, інтересів, прагнень майбутніх фахівців педагогічного профілю.

Ефективність упровадження системи підготовки підтверджують динаміка готовності студентів до навчання в педагогічному університеті за обраною спеціальністю та динаміка ставлення до самоменеджменту студентів педагогічного університету і є позитивною. Дані доводять, що у майбутніх вчителів був суттєвий чинник у професійному саморозвитку – професійний інтерес, який виявився у спрямованості особистості на оволодінні обраною професією – умови для розвитку професійної спрямованості.

Професійний саморозвиток майбутнього педагога можна розглядати як процес інтеграції особистісного і професійного складників зростання студента ВНЗ від початкового рівня готовності до майбутньої професійної діяльності – до нового рівня через формування відповідних знань і вмінь. З урахуванням розуміння професійного самовдосконалення як невід'ємного компонента професійної підготовки фахівців запропоновано таку дефініцію: готовність до професійного самовдосконалення особистості майбутнього вчителя – як особистісне новоутворення, що відображає зміни не тільки у свідомості людини в найбільш повному виявленні вищої потреби в особистісно-професійному розвитку, але й набуття відповідних знань (науково-теоретичних, практично-процесуальних, знань щодо здійснення педагогічної діяльності), оволодінні й використанні сукупності вмінь (базових, які відбивають особливості саме особистості людини; професійних, які відображають специфіку педагогічної діяльності; акмеологічних, спрямованих на досягнення акме-вершин) та застосуванні своїх здібностей і потенційних можливостей у діяльності зі створення нового, суспільно значущого продукту, метою якої є самоствердження людини в суспільстві.

Необхідними й достатніми психолого-педагогічними умовами ефективної реалізації системи підготовки майбутніх вчителів до професійного самовдосконалення є такі: здійснення теоретико-методичної підготовки викладачів і студентів до формування готовності до професійного самовдосконалення; мотиваційно-ціннісне забезпечення процесу формування готовності до професійного самовдосконалення, що виникає на основі усталеного інтересу й мотивації; організація особистісно-орієнтованої підготовки студентів на основі діяльнісного підходу та інтегрованої структури виробничої діяльності; забезпечення ефективною стійкою педагогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу; запровадження інтеграційного підходу щодо вибору форм і методів; впровадження у процес навчання інтегрованих психолого-педагогічних й управлінських дисциплін, які забезпечують основами знань у сфері особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; створення ефективного освітнього середовища, яке надає можливості саморозвитку й самореалізації; проведення педагогічного моніторингу з метою визначення рівня особистісно-професійного розвитку студентів.

Важливе значення для забезпечення ефективною підготовки майбутнього педагога до професійного самовдосконалення має розроблений і

впроваджений навчально-методичний комплекс для викладачів і студентів ВНЗ, що включає програми, змістовні модулі дисциплін, розроблені за вимогами кредитно-модульного навчання методичні посібники; технології.

Встановлено, що така підготовка як цілісний процес включає: запровадження інтеграційного підходу щодо вибору форм і методів; впровадження в процес навчання інтегрованих психолого-педагогічних та управлінських дисциплін, які забезпечують основами знань у напрямку особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення ("Основи управління соціальними системами", "Управління розвитком соціально-економічних систем", "Сучасні управлінські технології" для студентів педагогічних спеціальностей) і психолого-педагогічної підготовки (курс "Основи психології та педагогіки" для студентів усіх спеціальностей та курс "Моделювання освітньої та професійної підготовки майбутнього фахівця в умовах педагогічного університету" для слухачів магістерської програми спеціальності "Педагогіка вищої школи"); проведення зі студентами й викладачами тренінгів з розвитку навичок і вмінь особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; організацію позааудиторної та виховної роботи (диспути, дискусії, "круглі столи"); педагогічне консультування й педагогічна підтримка підвищення рівня сформованої готовності до професійного самовдосконалення суб'єктів освітнього процесу.

Подальшого дослідження потребують: проблеми управління якістю професійної підготовки бакалаврів і магістрів педагогічних наук; теоретичні й методичні засади компетентнісного підходу до неперервної освіти вчителя, маркетингові дослідження ринків освітніх послуг і праці для прогнозування напрямів підготовки педагога у вищій школі.

Список використаних джерел

1. Панок В. Соціальне проектування і прикладна психологія. / В. Панок / Соціальна психологія, 2003. №2. С. 21–28.
2. Грищенко В.О. Самоменеджмент: Навч. посіб. / В.О. Грищенко, О.Г. Архипов, Л.М. Журомська / Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля; Холдинг МЖК "Мрія". – Луганськ : Видавництво СНУ ім. В.Даля, 2006. – 192с.
3. Комар Ю. М. Самоменеджмент навчання: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Ю. Комар / Донецький ін-т ринку та соціальної політики. – Донецьк : ДІРСП, 2005. – 132с.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2015 р.

Ищенко В.

Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко,
Украина

ГОТОВНОСТЬ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ СТУДЕНТОВ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВИСОКОГО КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматривается проблема формирования готовности к профессиональному самосовершенствованию студентов. Раскрываются основные пути достижения данного явления и перспективы, раскрывающиеся перед будущим педагогом и национальным образованием в целом в связи с достижением высокого уровня самосовершенствования и саморазвития будущими специалистами.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, компоненты системы подготовки, будущий педагог, педагогические условия успешности подготовки, профессиональная подготовка, профессиональное самосовершенствование, критерии сложившейся готовности, уровни сложившейся готовности.

Ischenko V.

Poltava national pedagogical University named after V. Korolenko, Ukraine

READY FOR STUDENTS PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT AS A FACTOR OF PROVIDING OF QUALITY OF EDUCATION

The article reveals the problem of formation of readiness of students to professional self-improvement. Are disclosed the main ways of achieving this phenomenon and prospects, drop to the future teachers and national education in general in connection with the achievement of a high level of self-improvement and self-development of future specialists.

Key words: readiness to professional activity, the components of the system of training, future teachers, pedagogical conditions of successful training, vocational training, self-improvement, the current criteria for readiness, the current level of readiness.